

SODAN JÄLKEEN SUOMESSA SYNTYNEET JA UUSSUOMALAISET

PEKKA PARKKINEN

ALUKSI

Vuoden 2000 päättyessä Suomessa oli 5,18 miljoonaa asukasta. Asukasluvultaan suurimmassa ikäluokassa eli 1948 syntyneissä oli 87 352 henkeä. Kaikissa sadantuhannen vauvan kohorteissa eli vuosina 1946–1949 syntyneissä oli väkeä edelleen yli 85 000 henkeä, mutta muissa vuosiluokissa selvästi vähemmän (Väestörakenne..., 2001).

Sadantuhannen vauvan kohortteihin syntyi keskimäärin parikymmentätuhatta henkeä enemmän kuin täällä nyt elää. Koska osa väestöstämme on muualla syntyneitä uussuomalaisia, niin Suomessa syntyneistä ”on kadoksissa” enemmänkin kuin pelkästään syntyneiden ja nykyväestön erotus.

Maamme menetti sodan jälkeen runsaasti väkeä siirtolaisuuden takia aina 1970-luvulle saakka, jolloin Suomesta muutti yhteensä 300 000 henkeä enemmän ulkomaille kuin sieltä tänne. Sitten muuttovirta kääntyi ja Suomi on saanut yli sadantuhannen hengen muuttovoiton. Näin vuolaat muuttovirrat ovat tuntuvasti muokanneet väestöämme ikärakennetta.

Tämä artikkeli perustuu Tilastokeskuksen väestötilaston tuottamaan tilastoaineistoon, josta pääosa on julkaistu väestöä koskeissa tilastoissa (Ulkomaalaiset..., 2001; Väestörakenne..., 2001) sekä aikaisempia vuosia koskeissa vastaavissa tilastoissa. Väestötilasto on arvioinut tätä artikkelia varten, minkä verran sodan jälkeen eri vuosina Suomessa syntyneistä tytöistä ja pojista oli elossa 31.12.2000. Näissä laskelmissa oletettiin, että Suomesta muihin maihin lähtijöiden ikäryhmittäinen kuolleisuus on muuttunut samalla tavalla kuin Suomessa asuvien samanikäisten kuolleisuus.

Jäljempänä analysoidaan syntymämaan näkökulmasta vuosina 1945–2000 syntyneiden ko-

horttien muutoksia 31.12.2000 mennessä. Minkä verran näinä vuosina Suomessa syntyneistä olikaan viime vuoden loppuun mennessä kuollut ja minkä verran heistä asuu muissa maissa vanhasuomalaisina sekä minkä verran meillä elää ulkomailla syntyneitä uussuomalaisia? Suomessa syntyneitä ja täällä edelleen eläviä kutsutaan jäljempänä kantasuomalaisiksi. Vanhasuomalaisilla tarkoitetaan niitä täällä syntyneitä, jotka asuvat vakituisesti ulkomailla, mutta voivat edelleen olla Suomen kansalaisia.

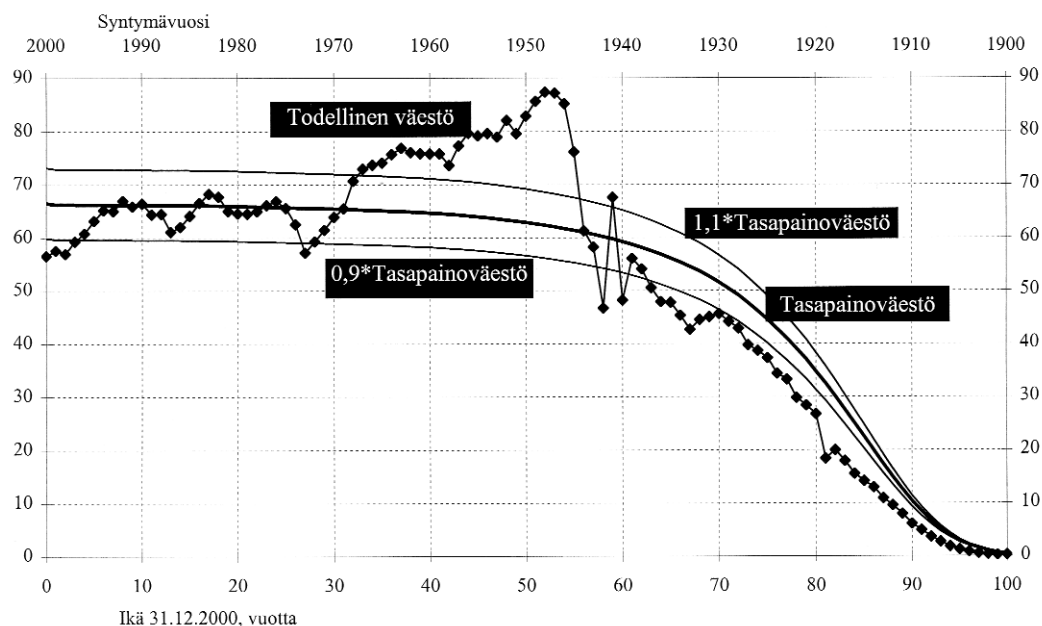
Tällaisella käsitteistöllä maamme väestö koostuu täällä syntyneistä kantasuomalaisista ja muualla syntyneistä uussuomalaisista. Uussuomalaisia ovat ulkomaalaisväestön lisäksi myös sellaiset Suomen kansalaiset, jotka ovat syntyneet ulkomailla. Vastaavasti vanhasuomalaiset ovat syntyneet täällä, mutta elävät ulkomailla. Kun Suomessa syntyneistä vähennetään kantasuomalaiset ja vanhasuomalaiset, saadaan selville, minkä verran täällä syntyneistä on kuollut.

VÄESTÖ IKÄRYHMITÄIN VUODEN 2000 LOPUSSA

Suomessa viime vuoden lopussa asuvan väestön määrä on esitetty yksivuotisin ikäryhmin kuviossa 1. Siihen on piirretty myös tasapainoväestö¹ sekä kymmenesosan tasapainoväestöä pienempi ja samaan verran sitä suurempi väestö.

¹Tasapainoväestö eli stationaarinen väestö perustuu muuttumattomaan syntyneiden lukumäärään ja kuolleisuuteen: jos joka vuosi syntyisi runsaat 66 000 lasta ja ikäryhmittäinen kuolleisuus säilyisi täsmälleen samana kuin se oli viime vuonna eikä siirtolaisuutta lainkaan esiintyisi, niin silloin sadassa vuodessa väestö vaikiintuisi nykyisen väestön suuruiseksi tasapainoväestöksi, jonka ikärakenne näkyy kuviosta 1.

Kuvio 1. Suomen todellinen väestö iän ja syntymävuoden mukaan sekä tasapainoväestö 31.12.2000, tuhatta henkeä

Tarkasteluvuosista 1945–2000 ensimmäiset kohortit aina vuonna 1967 syntyneisiin saakka kuuluvat nykyisen väestön suuriin ikäluokkiin. Suuriksi ikäluokiksi on tällöin nimetty sellaiset kohortit, joissa on väkeä vähintään 10 prosenttia enemmän kuin nykyisen väestön kokoisessa tasapainoväestössä. Näin nykyisen väestön suuria ikäluokkia on 23 tarkastelujakson yhteensä 56 vuosiluokasta.

Väkimäärältään pieniä ikäluokkia ovat vuosina 1997–2000 ja vuonna 1973 syntyneet. Nykyisen väestön pieniin ikäluokkiin kuuluvat tarkastelujakson ulkopuolella kaikki ennen vuotta 1938 syntyneet. Pieniksi ikäluokiksi on silloin määriteltä sellaiset vuosiluokat, joissa on väkeä ainakin 10 prosenttia vähemmän kuin tasapainoväestössä.

SUOMESSA SYNTYNEET JA ELOSSA OLEVAT

Vuonna 1945 Suomessa syntyi 95 758 vauvaa. Viime vuoden loppuun mennessä heistä oli kuollut 15 000 henkeä, jos tämän kohortin maasta muuttaneista naisista ja miehistä on elossa yhtä suuri osuus kuin tänne jääneistä kantasuomalaisista. Viime vuodenvaihteessa tässä vuosiluokassa oli enää 75 144 kantasuomalaista eli 78 prosenttia täällä syntyneistä. Ensimmäisestä suuresta ikäluokasta on siten enemmän kuin joka viides jät-

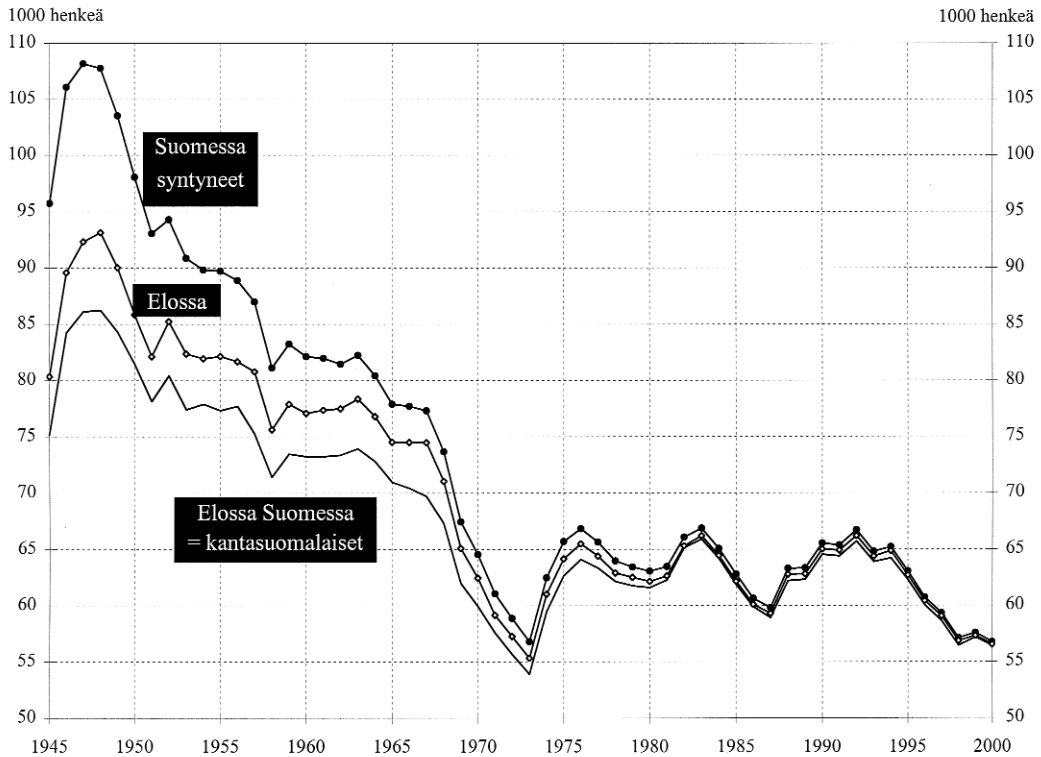
tänyt hyvinvointivaltiomme. Heistä viitisen tuhatta kuuluu vanhasuomalaisiin, jotka siis elävät Ruotsissa ja muualla ulkomailla.

Kuviosta 2 on nähtävissä, miten paljon sodan jälkeen täällä syntyneistä yli neljästä miljoonasta hengestä on vuosien saatossa siirtynyt täältä pois. Heistä on kuollut runsaat 200 000 henkeä ja 137 000 henkeä asuu muissa maissa vanhasuomalaisena. Sodan jälkeen täällä syntyneistä on kantasuomalaisia edelleen yli 91 prosenttia.

Nykyisen väestön suuriin ikäluokkiin eli vuosien 1945–1967 kohortteihin syntyi yhteensä 2,06 miljoonaa lasta, joista viime vuoden lopussa täällä asui kantasuomalaisena enää 1,76 miljoonaa ja muissa maissa vanhasuomalaisena yli satatuhatta henkeä. Nykyisen väestön suurissa ikäluokissa kantasuomalaisia on enää 86 prosenttia täällä syntyneistä. Vieläkin pahempi kato on käynyt sadantuhannen vauvan ikäluokissa. Näistä vuosina 1946–1949 syntyneistä vain 80 prosenttia asuu synnyinmaassaan. ”Kadonneista” yli neljännes elää vanhasuomalaisena Ruotsissa ja muissa maissa.

Hyvinvointivaltiossamme lasten ja nuorten kuolleisuus on jo kauan ollut vähäistä. Nykyisen väestön viimeisestä suuresta ikäluokasta – siis vuonna 1967 syntyneistä – kuolleita ei ole edes neljää prosenttia. Tuona vuonna täällä syntyneistä on kantasuomalaisia kuitenkin enää 90 pro-

Kuvio 2. Vuosina 1945–2000 Suomessa syntyneet sekä heistä 31.12.2000 elossa olevat ja Suomessa asuvat, tuhatta henkeä

senttia, sillä yli kuusi prosenttia tähänkin kohorttiin Suomessa syntyneistä on ulkomailla eläviä vanhasuomalaisia. Suuren maastamuuton aikaan useasti myös ”laps Suomen” vietiin vieraisiin maihin, joissa sana ei ollutkaan karkeaa.

Tarkastelujakson normaalikokoisten ja pienten ikäluokkien aikaan eli vuosina 1968–2000 Suomessa syntyneistä parista miljoonasta hengestä yli 97 prosenttia elää edelleen täällä. Poistuneista puolet on vanhasuomalaisia. Muut on tuoni korjannut.

Vuonna 1945 Suomessa syntyi poikia yli 3 000 enemmän kuin tyttöjä, koska syntyneistä on perinteisesti ollut 51,5 prosenttia poikia. Tuolloin täällä syntyneistä oli viime vuodenvaihteessa maailmassa elossa kuitenkin naisia yli tuhat enemmän kuin miehiä, sillä miesten kuolleisuus on naisia suurempaa koko elämän ajan. Vuonna 1945 syntyneistä pojista on enää 80 prosenttia elossa, mutta tytöistä 88 prosenttia (kuvio 3).

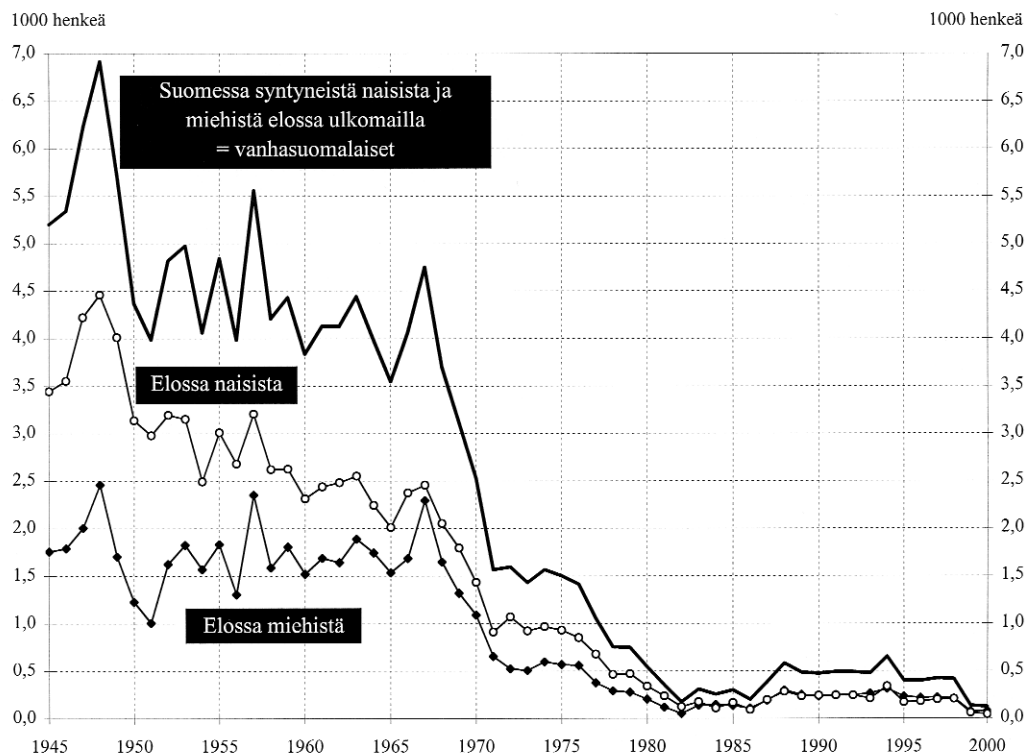
Syntyneistä on tietenkin elossa sitä suurempi osa, mitä nuoremmista on kyse. Elossa olevien osuudet kohoavat aikaa myöten myös siksi, että kuolleisuus alenee jatkuvasti, eli elinajanodote pi-

tenee. Ikäryhmittäinen kuolleisuus on pienentynyt niin paljon, että vastasyntyneen suomalaisen elinajanodote on pidentynyt 17 vuotta vuodesta 1945. Tästä huomattava osa selittyy lasten ja nuorten kuolleisuuden pienentymisestä. Esimerkiksi imeväiskuolleisuus oli sodan jälkeen 17-kertainen nykyiseen verrattuna.

Vanhasuomalaisia on eniten vuoden 1948 kohortissa. Tuolloin täällä syntyneistä seitsemän tuhatta elää edelleen ulkomailla. Melkein saman verran on vanhasuomalaisia myös muissa sadantuhannen vauvan ikäluokissa ja merkittävästi myös muissa nykyisen väestön suurissa ikäluokissa.

Sodan jälkeen syntyneistä vanhasuomalaisista melkein kaksi kolmasosaa on naisia, vaikka vuoden 1975 jälkeen syntyneistä vanhasuomalaisista miehiä ja naisia on saman verran. Suuriin ikäluokkiin syntyneet tytöt ovat nimittäin avioliiton sitein ja muullakin tavalla juurtuneet ulkomaille useammin kuin samanikäiset pojat. Tästä syystä vuosina 1945–1967 syntyneitä kantasuomalaisia miehiä on edelleen enemmän kuin samanikäisiä kantasuomalaisia naisia.

Kuvio 3. Vuosina 1945–2000 syntyneet vanhasuomalaiset naiset ja miehet ikäryhmittäin vuoden 2000 lopussa, tuhatta henkeä

UUSSUOMALAISET JA VANHASUOMALAISET

Suomesta ei ole pelkästään lähdetty muihin maihin, vaan myös tänne on ollut runsaasti tulijoita erityisesti parinkymmenen viime vuoden aikana. Viime vuoden lopussa maassamme asui 91 000 ulkomaan kansalaista. Koska lukuisille ulkomaalaisille on myönnetty Suomen kansalaisuus, on ulkomailla syntyneitä yhteensä 136 000 henkeä eli 2,6 prosenttia² väestöstämme (Ulkomaalaiset..., 2001). Näistä uussuomalaisista on yhteensä 121 000 henkeä syntynyt tarkasteluperiodilla vuosina 1945–2000.

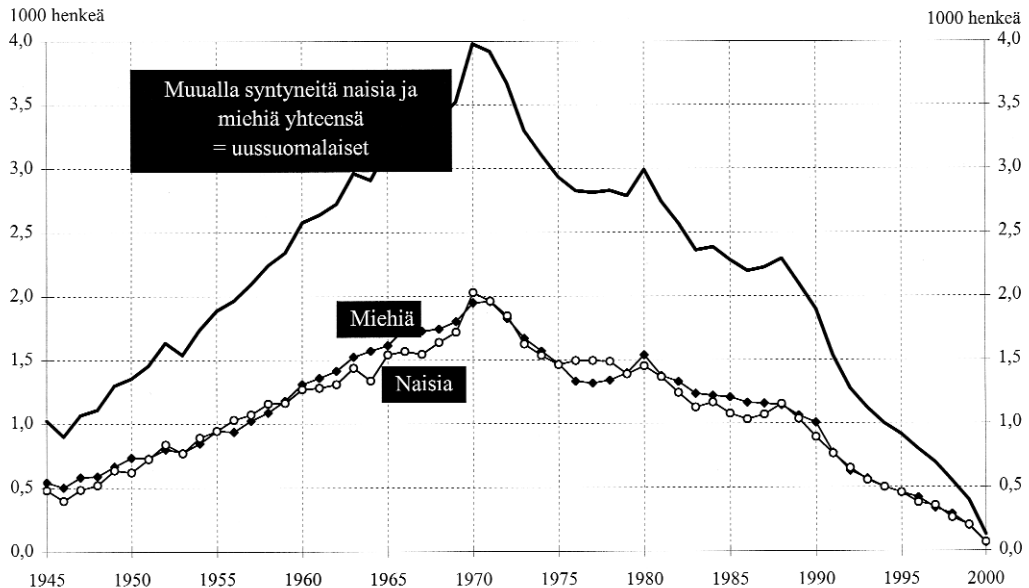
²Useimmissa muissa rikkaissa maissa ulkomailla syntyneiden väestöosuus on edelleen selvästi suurempi kuin Suomessa. Vuonna 1999 maailman suurimman kansantalouden USA:n väestöstä oli ulkomailla syntyneitä 9,5 prosenttia (<http://www.census.gov/population/estimates/nation/nativity/ftab002.txt>). Ruotsin tilastokeskuksen mukaan (<http://www.scb.se/scbeng/borhtm/bordbelen.htm>) Suomessa ja muualla ulkomailla syntyneitä elää Ruotsissa miljoona eli 11 prosenttia väestöstä.

Viime vuodenvaihteessa uussuomalaisia oli runsaimmin vuoden 1970 kohortissa, jota on vahvistettu neljällä tuhannella ulkomailla syntyneellä (kuvio 4). Nykyisen väestön suuriin ikäluokkiin ei ole juurtunut kovin paljon muualta tullutta väkeä. Myöskään viime vuosien pienet ikäluokat eivät ainakaan vielä ole saaneet paljoa väestöapua muista maista. Uussuomalaisten sukupuolijakauma on tasapainoinen, sillä kaikissa kohorteissa uussuomalaisia miehiä on suunnilleen saman verran kuin uussuomalaisia naisia.

Sodan jälkeen syntyneitä vanhasuomalaisia on siis yhteensä 137 000 henkeä³, vaikka vanhasuomalaisten ulkomailla syntyneet lapset eivät siis kuulukaan vanhasuomalaisten joukkoon. Samanikäisiä uussuomalaisia eli täällä asuvia mutta

³Jos otetaan huomioon vanhasuomalaisten ulkomailla syntyneet puoliset sekä lapset puolisoineen ja lapsineen, on tällaista ulkosuomalaista väestöä muissa maissa tietenkin huomattavasti enemmän kuin Suomessa syntyneitä vanhasuomalaisia. Jos ulkomailla syntyneet puoliset ja lapset asuivat vuoden 2000 lopussa Suomessa, kuuluvat he silloin uussuomalaisiin.

Kuvio 4. Vuoden 2000 lopussa Suomessa asuvat uussuomalaiset naiset ja miehet syntymävuoden mukaan, tuhatta henkeä

muualla syntyneitä on 121 000 henkeä. Elossa olevilla laskettuna Suomi on vaihtanut pitkälti yli satatuhatta henkeä. Kuvio 5 kertoo ikäryhmittäin tällaisen väestön vaihdon lopputuloksen.

Vanhasuomalaisten ja uussuomalaisten erotuksen avulla mitattuna maamme on menettänyt 60 000 henkeä nykyisen väestön suurten ikäluokkien väkeä. Vuoden 1948 kohortissa väestötappio on suurin, kuutisen tuhatta henkeä. Myös muissa sadantuhannen vauvan kohorteissa vanhasuomalaisten ja uussuomalaisten erotus on vähintään neljä tuhatta henkeä. Se on vähintään viisi prosenttia viime vuodenvaihteen samanikäisestä väestöstämme. Pääosa tästä väestötappiosta on naisia. Suurten ikäluokkien vanhasuomalaisista vain runsas kolmannes on miehiä.

Vuonna 1969 syntyneistä alkaen kaikissa kohorteissa on enemmän uussuomalaisia kuin vanhasuomalaisia. Vuosina 1969–2000 syntyneitä uussuomalaisia on yhteensä 45 000 henkeä enemmän kuin muualla eläviä vanhasuomalaisia. Kuvion 5 mukaan useissa 1970- ja 1980-luvun vuosiluokissa on parituhatta uussuomalaista enemmän kuin vanhasuomalaisia muissa maissa. Näissä ikäryhmissä olisi kolmisen prosenttia vähemmän väkeä omavaraisväestössä, jos siirtolaisuutta ei olisi lainkaan esiintynyt.

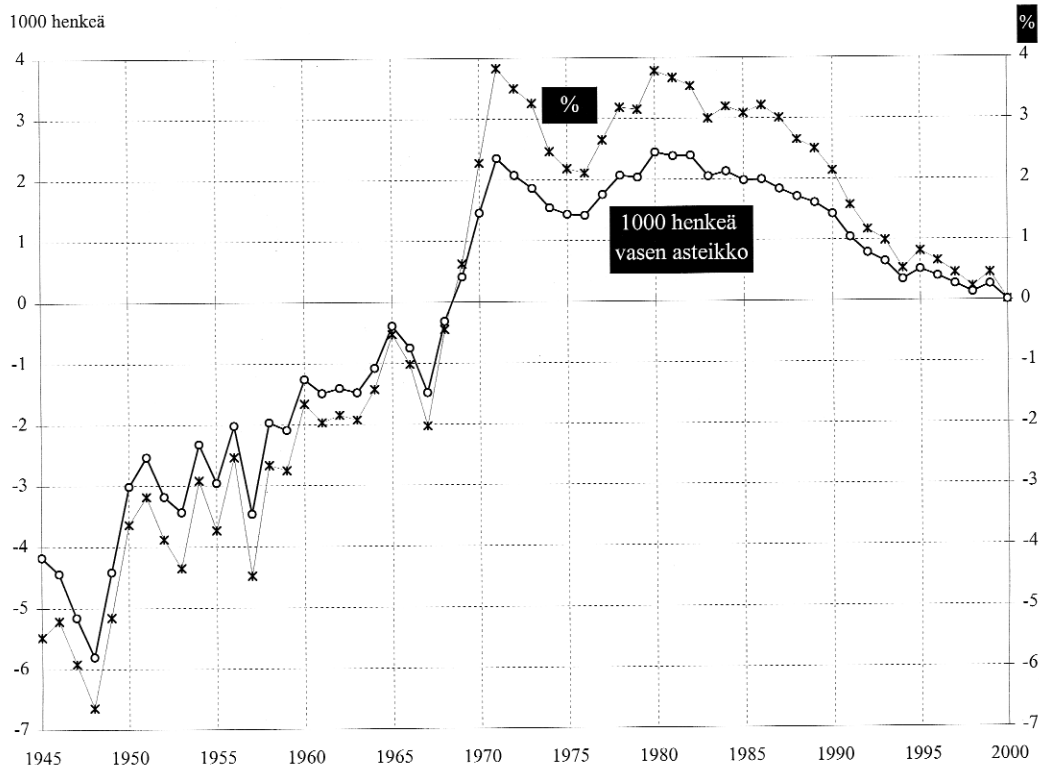
Kuvioidenkin perusteella voi vakuuttua siitä, että muuttovirrat ovat tasoittaneet sodan jälkeen syntyneiden ikäluokkien kokoa. Tämä on todis-

tettavissa keskihajonnalla ja muilla vastaavilla jakaumien tasaisuutta kuvaavilla tilastollisilla tunnusluvuilla. Keskihajonta eli keskimääräinen poikkeama keskiarvosta on sitä pienempi, mitä tasaisempi on analysoitava jakauma.

Vuosina 1945–2000 Suomessa syntyi vuotta kohti keskimäärin 74 000 henkeä, jonka keskihajonta on 14 700. Kuolema on tasoittanut sodan jälkeen syntyneiden ikäluokkien kokoa, sillä nyt elossa olevien lukumäärän keskihajonta oli viime vuoden lopussa 10 300. Myös maastamuutto on tasoittanut ikäluokkien kokoa, sillä täällä elävien kantasuomalaisten vuosiluokkien keskihajonta on vastaavasti 8 800. Uussuomalaisetkin ovat edelleen tasoittaneet ikäluokkien kokoa, sillä viime vuoden lopussa Suomessa asuvan, sodan jälkeen syntyneen väestön vuosiluokkien keskihajonta⁴ oli vain 8 400.

⁴Koska keskihajonta mittaa keskimääräistä poikkeamaa keskiarvosta, kasvaa keskihajonta keskiarvon mukaan. Jos vertaillaan sellaisia jakaumia, joiden keskiarvot poikkeavat selvästi toisistaan, on keskihajonnan sijasta parempi käyttää variaatiokerrointa eli keskihajonnan suhdetta keskiarvoon. Koska tässä yhteydessä jakautumien keskiarvot eivät poikkea merkittävästi toisistaan, saadaan keskihajontaluvuilla sama tulos kuin variaatiokertoimilla, joiden arvot ovat tekstin mukaisessa järjestyksessä Suomessa syntyneistä nykyiseen väestöön saakka seuraavat: 0,20; 0,15; 0,13 ja 0,12.

Kuvio 5. Uussuomalaisten ja ulkomailla elävien vanhasuomalaisten erotus (tuhatta henkeä) sekä sen prosenttiosuus Suomessa 31.12.2000 asuvasta väestöstä syntymävuoden mukaan

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA NÄKEMYKSIÄ

Suomessa syntyivät sodan jälkeen niin suuret ikäluokat, että niissä on edelleen enemmän täällä asuvaa väkeä kuin missään muussa kohortissa. Suomen lisäksi vain Japanissa nykyisen väestön suurimmat ikäluokat ovat syntyneet ennen 1950-lukua. Muissa rikkaissa maissa väestöltään suurimmat kohortit ovat yleensä 1960-luvun ikäluokkia ja köyhissä maissa viime vuoden vauvoja.

Sodan jälkeen maassamme syntyneiden vuosiluokkien kokoa ovat tuntuvasti tasoittaneet kuolema ja maastamuutto. Ne ovat vieneet eniten suurimpien ikäluokkien väkeä. Niinpä 1940-luvun jälkipuoliskon vuosiluokista kuolema ja maastamuutto ovat poistaneet yhteensä viidenneksen eli parikymmentä tuhatta täällä syntynyttä, joista kuoleman osuus on 15 000 henkeä.

Jos muualle muuttaneiden kuolleisuus on pienentynyt samaa vauhtia kuin täällä asuvien, niin silloin viime vuoden lopussa Ruotsissa ja muissa maissa asui yhteensä 137 000 Suomessa vuosina 1945–2000 syntynyttä. Näistä vanhasuomalais-

ta vain viidesosa on alle 30-vuotiaita ja vain runsas kolmannes miehiä.

Ulkomailla vuosina 1945–2000 syntyneitä uussuomalaisia asui viime vuoden lopussa maassamme yhteensä 121 000 henkeä eli lähes saman verran kuin sodan jälkeen Suomessa syntyneitä muissa maissa. Uussuomalaisten sukupuolijakama on tasapainossa, sillä samanikäisiä uussuomalaisia miehiä on yhtä paljon kuin naisiakin.

Uussuomalaiset ovat huomattavasti nuorempaa väkeä kuin täältä lähteneet. Yli puolet uussuomalaisista on alle 30-vuotiaita, koska maahanmuutto oli suurimmillaan vasta viime vuosikymmenellä. Silloin paluumuutto-oikeus myönnettiin entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisjuuriselle väestölle. Uussuomalaisten yleisin äidinkieli onkin venäjä, josta on tullut Suomessa elävän väestön kolmanneksi yleisin äidinkieli. Viime vuosinakin nettomuutto on lisännyt maamme venäjänkielistä väestöä ja vähentänyt sekä suomenkielistä että ruotsinkielistä väestöä.

Suomen suurimmat ikäluokat ovat siirtymässä varhaiseläkkeelle. Jos talouskasvu jatkuu viime vuosien tapaan vahvana, niin maamme kasvukes-

kuksissa on tarjolla runsaasti erilaista työtä. Silloin uussuomalaisillekin riittää kysyntää työmarkkinoilla. Töihin tänne tulevat uussuomalaiset lisäävät Suomessa reaalitylöitä ja parantavat tällä tavalla kantasuomalaistenkin hyvinvointia.

Tulevaisuudessa tänne tulee varmaan suhteellisesti enemmän väkeä työelämään kuin aikaisemmin, vaikka Suomi luonnollisesti aina ottaa tän-

ne turvaan pakolaisia ja muita vainottuja. Menneinä aikoina suuri osa uussuomalaisista tuli tänne pakolaisina tai inkeriläisinä paluumuuttajina. Juuri tästä syystä ulkomaisen väestön työttömyys on ajoittain ollut jopa moninkertainen kantaväestöön verrattuna. Työelämään tulevaisuudessa tulevien uussuomalaisten ja heidän perheenjäsentensä työttömyys on luonnollisesti vähäistä.

KIRJALLISUUS

Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2000. Väestö 2001: 7. Helsinki: Tilastokeskus, 2001

Väestörakenne 2000. Väestö 2001: 5. Helsinki: Tilastokeskus, 2001.